

замовляється чи використовується відповідний товар, робота або послуга, є визначальною для вирішення питання віднесення того чи іншого договору до типу споживчого.

Зауважимо, що до внесення змін у 2005 році у п. 22 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» ішлося про задоволення побутових потреб фізичної особи. Такий стан речей не відповідав міжнародним актам у сфері захисту прав споживачів, зокрема Хартії захисту прав споживачів, прийнятій XXV сесією Консультативної Асамблеї ЄС 1973 року, відповідно до якої споживач користується товарами чи послугами для особистих, а не для побутових потреб. Саме з метою гармонізації українського законодавства з міжнародно-правовими актами й було внесено відповідні зміни. Поняття «побутові потреби» істотно звужувало сферу застосування Закону України «Про захист прав споживачів», адже йшлося про щось повсякденне, звичайне. «Повсякденне» для кожної людини може бути різним. Це залежить від сфери інтересів людини, від її професії, від її способу життя тощо. Це можуть бути потреби в їжі, у задоволенні духовних потреб, інформаційних потреб тощо, оскільки кожна людина щодня потребує їжі для підтримання нормального рівня життєдіяльності та здоров'я, багато людей купують собі один або декілька разів на тиждень газету, журнал для задоволення своїх інформаційних, духовних потреб, купують канцтовари тощо. Саме це можна назвати побутом.

У науковій літературі вчені-економісти поділяють потреби на два рівні – потреби існування та потреби розвитку [8, с. 27]. При цьому в першому рівні (потреби існування) виокремлюють три підрівні: побутові потреби (у житлі, домашньому інвентарі, харчуванні, гардеробі, соціальних гарантіях, освіті, відпочинку, охороні здоров'я, дошкільних установах, пересуванні); потреби самотвердження (у праці, зміні статусу, упевненості в майбутньому); сімейні потреби (потреби в сім'ї, дітях, домашній праці). Складовими частинами другого рівня (потреби різностороннього розвитку) є культурно-побутові потреби й потреби творчості [8, с. 27]. Наведена класифікація ще раз підтверджує, що термін «побутові потреби» є невдалим для застосування у сфері захисту прав споживачів.

Найбільш вдалим в економічному розумінні є визначення особистих потреб, наведене І.І. Кичко: «Особисті потреби – це об'єктивний стан суб'єкта, який характеризує потребу в чомусь і передбачає пошук усіх можливих ме-

тодів її задоволення, використовуючи власність, здібності, державні гарантії для відтворення себе як особистості» [8, с. 24]. Тому є всі підстави вважати, що поняття «особиста потреба» є більш вдалим і таким, що дозволяє максимально розширити коло договірних відносин, які можна віднести до споживчих. На жаль, у чинному законодавстві ще використовується термін «побутовий» щодо деяких договірних конструкцій (побутовий підряд, прокат).

Однак не зовсім виправдано видається пропозиція Г.А. Осетинської щодо розширеного переліку особистих потреб, для яких споживач використовує чи має намір використати певний товар (роботу, послугу). Дослідниця пропонує розширити його зміст і сформулювати його так: «...для задоволення особистих, зокрема сімейних, домашніх, культурно-побутових, фінансових та інших особистих потреб, не пов'язаних із підприємницькою діяльністю» [3, с. 8], адже визначальним є не перелік потреб, для яких споживач використовує чи має намір використати певний товар (результат робіт чи послуг), а мета придбання відповідних товарів (робіт, послуг).

На важливості встановлення мети придбання, замовлення чи використання товару, роботи чи послуги наголошує також і судова практика. Зокрема, в узагальненні судової практики розгляду цивільних справ про захист прав споживачів звертається увага на відсутність у Законі України «Про захист прав споживачів» критеріїв розмежування використання товару для особистих потреб із використанням його в підприємницькій діяльності чи виконанням обов'язків найманого працівника. Наголошується, що непоодинокими є випадки, коли суб'єкт підприємницької діяльності придбав товар із метою майбутнього використання в підприємницькій діяльності, але через певні обставини фактично використовував для власних побутових потреб або навпаки. Тому під час вирішення питання про можливість застосування до спірних правовідносин положень Закону України «Про захист прав споживачів» суду необхідно з'ясувати, для яких цілей використовується придбана продукція: для особистих потреб фізичної особи чи її використання пов'язане з підприємницькою діяльністю фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності [9, с. 15].

Відповідно до вже згаданої норми Закону України «Про захист прав споживачів» ця мета не пов'язана з підприємницькою діяльністю споживача чи виконанням ним функцій найманого працівника. У зв'язку з тим, що в Законі йдеться про

мету, яка не пов'язана не тільки з підприємницькою діяльністю споживача, а й із виконанням ним функцій найманого працівника, необхідно з'ясувати доцільність такого формулювання, тим паче, що в Законі України «Про споживче кредитування» така мета розширена ще й незалежною професійною діяльністю. Так, відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону споживчий кредит (кредит) – грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних із підприємницькою, незалежною професійною діяльністю чи виконанням обов'язків найманого працівника [10].

Насамперед необхідно звернутися до європейського досвіду формулювання мети, із якою споживач вступає у відповідні правовідносини. Відповідно до положень Директиви 97/7 [11], Директиви 85/577 [12], Директиви 98/6 [13] поняття «споживач» означає особу, яка діє не в цілях своєї комерційної чи професійної діяльності. Як бачимо, йдеться про споживача-непрофесіонала, що й відповідає основній меті прийняття споживчого законодавства як в Україні, так і в ЄС.

У той же час можливе споживання послуги особистого характеру, яка замовлена для виробничих потреб (послуги з перевезення пасажирів, готельні послуги під час відрядження тощо). Саме тому основним критерієм, який дозволить максимально точно визначити мету, із якою придбається товар, замовляється робота чи послуга за споживчим договором, повинна стати можливість його подальшого залучення в цивільний оборот із метою отримання прибутку. Це матиме значення й у судовій практиці, де мета придбання товарів (робіт, послуг) є визначальним критерієм у вирішенні питання про застосування законодавства про захист прав споживачів.

Отже, можна зробити висновок, що мету, з якою придбається, замовляється або використовується товар, робота чи послуга за споживчим договором, слід формулювати через категорію «особиста потреба, не пов'язана з підприємницькою чи незалежною професійною діяльністю».

Необхідно також звернути увагу на недосконалість п. 22 ст. 1 Закону України «Про захист прав

споживачів» у частині звуження предмета споживчого договору до поняття «продукція», адже далі в тексті Закону йдеться й про послуги, і про роботи. Більше того, відповідно до п. 19 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» продукція – будь-який виріб (товар), робота чи послуга, що виготовляються, виконуються чи надаються для задоволення суспільних потреб. Однак ця дефініція суперечить ЦК України, оскільки, по-перше, відповідно до ст. 189 ЦК України продукцією, плодами та доходами є все те, що виробляється, добувається, одержується з речі чи приноситься річчю; по-друге, результати робіт і послуг є самостійними об'єктами цивільних прав (ст. 177 ЦК України) і не можуть об'єднуватися в одну групу з продукцією. Більш вдалим є термін «споживчі товари», тобто товари, призначені для особистого використання, на відміну від засобів виробництва, які використовуються для виготовлення інших товарів.

Сфера дії Закону України «Про захист прав споживачів» не обмежується тільки продажем товарів, виконанням робіт і наданням послуг. Є договори, які не належать до перелічених, однак також є споживчими (договір прокату, кредитний договір, договір страхування, договори у сфері фінансування будівництва житла тощо).

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Виходячи з наведеного вище, можна зробити висновок, що предметом споживчого договору слід вважати таке: 1) споживчі товари, які підприємець передає у власність споживачеві, який придбаває їх або має намір це зробити для особистих потреб, не пов'язаних із підприємницькою чи незалежною професійною діяльністю; 2) роботи з передачею їх результату споживачеві, який замовляє та використовує їх для особистих потреб, не пов'язаних із підприємницькою чи незалежною професійною діяльністю; 3) послуги, які підприємець надає споживачеві для особистих потреб, не пов'язаних із підприємницькою чи незалежною професійною діяльністю; 4) передання речей у тимчасове користування споживачеві для особистих потреб, не пов'язаних із підприємницькою чи незалежною професійною діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 березня 2017 року № 217-р. Офіційний вісник України. 2017. № 30. Ст. 894.
2. Гудима М.М. Захист прав споживачів за договором про надання туристичних послуг: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2013. 212 с.

3. Осетинська Г.А. Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 20 с.
4. Рябченко Ю.Ю. Судовий захист прав споживачів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / НДІ приватного права і підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2009. 19 с.
5. Черняк О.Ю. Цивільно-правовий статус споживача у контексті адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НДІ приватного права і підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2011. 230 с.
6. Гришко У.П. Захист прав споживачів транспортних послуг: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ, 2017. 19 с.
7. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>. (дата звернення: 15.12.2018 р.).
8. Кичко І.І. Особисті потреби: регуляторні механізми формування та забезпечення. Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2010. 258 с.
9. Жайворонок Т.Є., Павловська С.В. Судова практика розгляду справ про захист прав споживачів. Вісник Верховного Суду України. 2013. № 1 (149). С. 15–32.
10. Про споживче кредитування: Закон України від 15 листопада 2016 року № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>.
11. Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts. Official Journal. L 144. 04.06.1997. P. 19–27.
12. Council Directive 85/577/EEC of 20 December 1985 to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises. Official Journal. L 372. 31.12.1985. P. 31–33.
13. Directive 98/6/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 on consumer protection in the indication of the prices of products offered to consumers. Official Journal. L 80. 18.03.1998. P. 27–31.

Банасевич Ірина Іванівна

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТА СПОЖИВЧОГО ДОГОВОРУ

Наукова стаття присвячена одній із особливих ознак споживчого договору – предмету. Однією з характерних рис, яка дозволяє відносити той чи інший договір до споживчого, є особливість предмета в частині його призначення виключно для особистих, сімейних, домашніх та інших потреб, не пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності. У статті дається визначення поняття «особиста потреба». При цьому проведено аналіз міжнародно-правових документів, чинного законодавства України та поглядів інших дослідників названої проблеми.

Ключові слова: споживчий договір, споживач, особиста потреба, побутова потреба, предмет договору, підприємець.

Банасевич Ірина Іванівна

ОСОБЕННОСТИ ПРЕДМЕТА ПОТРЕБИТЕЛЬСКОГО ДОГОВОРА

Научная статья посвящена одному из особых признаков потребительского договора – предмету. Одной из характерных черт, которая позволяет относить тот или иной договор к потребительскому, является особенность предмета в части его назначения исключительно для личных, семейных, домашних и иных нужд, не связанных с осуществлением предпринимательской деятельности. В статье дается определение понятия «личная потребность». При этом проведен анализ международно-правовых документов, действующего законодательства Украины и взглядов других исследователей названной проблемы.

Ключевые слова: потребительский договор, потребитель, личные потребности, бытовые потребности, предмет договора, предприниматель.

Banasevych Iryna

FEATURES OF SUBJECT CONSUMERS CONTRACT

The scientific article is devoted to one of the special features of the consumer contract – the subject. One of the characteristic features that make it possible to attribute a contract to a consumer contract is a feature of the object in terms of its purpose solely for personal, family, household and other needs not related to the conduct of business activities. This feature of the consumer contract is closely related to its subject – the consumer. It is the purpose from which the corresponding product, work or service is acquired, ordered or used that is decisive for resolving the issue of attributing a contract to a consumer type. The concept of “personal need” is more successful and one that allows you to maximize the range of contractual relations that can be attributed to the consumer. It is concluded that the purpose for which a product is purchased, ordered or used, work or service under a consumer contract should be formulated through the category “personal need is not related to entrepreneurial activity”. The article defines the concept of «personal need», which should be understood as any need of an individual not related to his business activities. The article reveals a number of shortcomings in the legal regulation of the contracts under study and presents proposals for their elimination. At the same time, an analysis of international legal documents, the current legislation of Ukraine and the views of other researchers of this problem have been carried out.

Key words: consumer contract, consumer, personal needs, household needs, subject of the contract, entrepreneur.